

Určovanie rezistancie priamou metódou

Teoretický rozbor

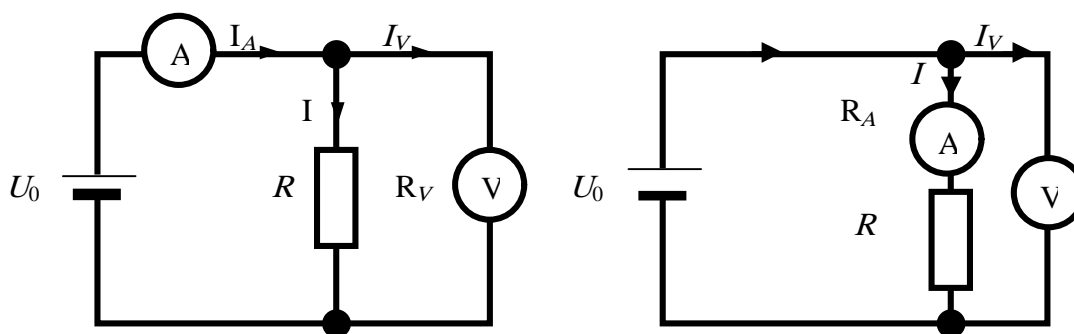
Obidve popisované zapojenia sú vhodné na určovanie rezistancií v obvodoch jednosmerného i striedavého prúdu. Pri striedavých prúdoch s frekvenciami $> 10^3$ Hz však môžu presnosť výsledku ovplyvniť parazitné indukčnosti a kapacity meraných rezistorov a iných prvkov obvodu.

Z Ohmovho zákona vyplýva lineárna závislosť medzi napätím U na rezistore a elektrickým prúdom I

$$U = RI, \quad (1)$$

kde R je rezistencia (pre lineárne rezistory je to konštantná veličina). Podstatou priamej metódy určovania rezistancie je využitie vzťahu (1) v tvare $R = U/I$.

Priama metóda má dva experimentálne varianty merania prúdu tečúceho rezistorom a napätia na rezistore, ktoré sú na obrázku 1 a 2. U_0 je napätie zdroja.

Obrázok 1: Prvý variant priamej metódy Obrázok 2: Druhý variant priamej metódy

V zapojení podľa obrázka 1 sa údaj voltmetra rovná napätiu U na rezistore R , avšak prúd I_A tečúci ampérmetrom je súčtom prúdu I tečúceho meraným rezistorom a prúdu I_V , ktorý pri napätí U tečie voltmetrom. Prúd I_V závisí od vnútornej rezistancie voltmetra R_V . Teda

$$I_A = I + I_V = \frac{U}{R} + \frac{U}{R_V}. \quad (2)$$

Potom rezistanciu R podľa zapojenia na obrázka 1 vypočítame pomocou vzťahu

$$R = \frac{U}{I_A - \frac{U}{R_V}}. \quad (3)$$

Ak pre vnútornú rezistanciu voltmetra platí $R_V \gg R$, vplyv voltmetra možno zanedbať a vypočít rezistancie R zjednodušiť podľa vzťahu $R = U/I_A$.

Ak je ampérmetr zapojený v obvode podľa obrázka 2, napätie merané voltmetrom sa rovná súčtu napätia U na neznámom rezistore R a napätia U_A na ampérmetri

$$U_V = U + U_A = RI + U_A = RI + R_A I, \quad (4)$$

kde R_A je rezistancia ampérmetra. Odtiaľ

$$R = \frac{U_V - U_A}{I} = \frac{U_V}{I} - R_A \quad (5)$$

Ak vnútorná rezistancia ampérmetra $R_A \ll R$, vplyv ampérmetra možno zanedbať a neznámu rezistanciu určiť ako $R = U_V / I$.

Priama metóda je univerzálna a jednoduchá. Presnosť určenia R závisí od presnosti použitých meracích prístrojov. Pri použití prístrojov s triedou presnosti ~ 1 možno dosiahnuť presnosť určenia $R \sim 2\%$, ak súčasne uvažíme vplyv rezistancií meracích prístrojov. Metóda je vhodná na meranie rezistancií v širokom intervale ($1 - 10^4$) Ω , ak vhodne zvolíme meracie prístroje a veľkosť prúdu v obvode. Zapojenie podľa obrázka 1 je vhodné na určovanie malých rezistancií, zapojenie podľa obrázka 2 na určovanie veľkých rezistancií. Metóda je zvlášť vhodná na meranie rezistancií, ktorých hodnota sa mení so zmenou teploty spôsobenou zmenou prechádzajúceho prúdu (napr. rezistencia žiarovky).

Úlohy

1. Určte rezistanciu niekoľkých rezistorov priamou metódou v zapojení podľa obrázka 1.
2. Určte ich rezistanciu priamou metódou v zapojení podľa obrázka 2.
3. Vyhodnoďte chyby určenia rezistancie.

Postup

Meranie vykonáme podľa zapojení na obrázkoch 1 a 2 pre dve hodnoty napätia zdroja U_0 . Dôležité sú rozsahy, na ktorých meriame hodnoty U , I a to nielen kvôli korekciám zapojení na meracie prístroje [vzťahy (3) a (5)], ale aj pre výpočet chýb merania.

Použitý rozsah voltmetra U_{max} určuje jeho vnútornú rezistanciu R_V podľa Ohmovho zákona $R_V = \frac{U_{max}}{I_{Vmax}}$. I_{Vmax} je prúd tečúci voltmetrom pri maximálnej výchylke. Obyčajne

možno I_{Vmax} odčítať na zadnom paneli voltmetra. Na zadnom paneli ampérmetra odčítame U_{Amax} - napätie na ampérmetri pri maximálnej výchylke na danom rozsahu I_{max} . Vnútornú

rezistanciu ampérmetra potom vypočítame podľa vzťahu $R_A = \frac{U_{Amax}}{I_{max}}$. Pri zmene rozsahu

meracích prístrojov dôjde k zmenám ich vnútorných rezistancií.

Presnosť merania napätia a prúdu závisí od konštrukcie a kalibrácie meracích prístrojov a je daná ich triedami presnosti Δ_V a Δ_A , ktoré odčítame na predných paneloch prístrojov. Trieda presnosti udáva maximálnu chybu meranej veličiny vyjadrenú v percentách hodnoty zodpovedajúcej maximálnej výchylke prístroja na danom rozsahu.

Napr. meranie napätia U na rozsahu U_{max} prístrojom s triedou presnosti Δ_V pre jednosmerné napätie možno uskutočniť s maximálnou absolútnou chybou

$$\Delta U = U_{max} \frac{\Delta_V}{100},$$

Na voltmetri s triedou presnosti 2 na rozsahu 6 V meriame napríklad napätie s maximálnou absolútnou chybou 0,12 V.

Podobne $\Delta I = I_{max} \frac{\Delta_A}{100}$. Absolútna chyba určenia vnútornej rezistencie voltmetra ΔR_V

je rovná $\Delta R_V = R_V \frac{\Delta_V}{100}$. Podobne $\Delta R_A = R_A \frac{\Delta_A}{100}$.

Podľa vzťahov (3) a (5) vypočítame neznámu rezistenciu R a chybu nepriamych meraní ΔR pre jednotlivé merania a výsledky pre zapojenia podľa obrázkov 1 a 2 uvedieme ako aritmetický priemer z meraní pri dvoch hodnotách napätia zdroja.

Literatúra

1. BROUČEK, J.: *Základy fyzikálních měření*. Praha : SPN, 1967.
2. IŠMANEC, P. et al.: *Všeobecná fyzika II. Elektrina a magnetismus*. Bratislava : Alfa, 1980.